

מסילת ישרים למאה ה־21

הרב חגי לונדין

מסילת
ישרים
למאה ה־21

Hagay Lundin
Mesillat Yesharim for the 21st Century

חגי לונדין
מסילת ישרים למאה ה־21

עורך אחראי: ראובן ציגלר
עורכת ראשית: אוריה מבורך
עורכת משנה ומגיהה: אפרת גרוס
עריכה לשונית: אבי ונגרובר
עימוד: תמי מגר
עיצוב עטיפה: שמואל לעסרי

© כל הזכויות שמורות לחגי לונדין, תשפ"ה 2025
טקסט מסילת ישרים © מכון רמח"ל ירושלים
בראשות הרה"ג מרדכי שריקי שליט"א

ספרי מגיד, הוצאת קורן
ת"ד 4044 ירושלים 9104001
טל': 02-6330530 פקס: 02-6330534

office@korenpub.com
www.korenpub.co.il

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן
במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני,
אופטי, מכני, או אחר כל חלק שהוא מן החומר שבספר זה.
שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור
בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

מסת"ב 978-965-526-388-6 ISBN

נדפס בישראל 2025 Printed in Israel

מהדורת מסילת ישרים המופיעה בספר זה
היא של מכון רמח"ל ירושלים.

תודתנו נתונה להם.

ramhalcom@gmail.com | 02-6535201
<http://www.ramhal.com>

תוכן העניינים

מבוא: ארוכה הדרך לקדושה..... יא

הקדמה

הקדמת הרב המחבר..... 5

פרק א: בביאור כלל חובת האדם בעולמו..... 11

זהירות

פרק ב: בביאור מידת הזהירות..... 23

פרק ג: בביאור חלקי הזהירות..... 27

פרק ד: בדרך קניית הזהירות..... 33

פרק ה: בביאור מפסידי הזהירות וההרחקה מהם..... 43

זריזות

פרק ו: בביאור מידת הזריזות..... 55

פרק ז: בביאור חלקי הזריזות..... 61

פרק ח: בדרך קניית הזריזות..... 65

פרק ט: בביאור מפסידי הזריזות וההרחקה מהם..... 69

נקיות

- פרק י': בביאור מידת הנקיות..... 79
- פרק יא: בפרטי מידת הנקיות..... 83
- פרק יב: בדרכי קניית הנקיות..... 113

פרישות

- פרק יג: בביאור מידת הפרישות..... 121
- פרק יד: בביאור חלקי הפרישות..... 129
- פרק טו: בדרכי קניית הפרישות..... 133

טהרה

- פרק טז: בביאור מידת הטהרה..... 141
- פרק יז: בדרכי קניית הטהרה..... 147

חסידות

- פרק יח: בביאור מידת החסידות..... 155
- פרק יט: בביאור חלקי החסידות..... 159
- פרק כ: במשקל החסידות..... 183
- פרק כא: בדרכי קניית החסידות וההרחקה ממפסידה..... 189

ענווה

- פרק כב: בביאור מידת הענווה וחלקיה..... 197
- פרק כג: בדרכי קניית הענווה וההרחקה ממפסידה..... 207

יראת חטא

- פרק כד: בביאור מידת יראת החטא..... 217
- פרק כה: בדרך קניית היראה..... 223

קדושה

פרק כו: בביאור מידת הקדושה ודרך קנייתה 231

חתימה 243

מבוא

ארוכה הדרך לקדושה

מסילת ישרים

מסילת ישרים הוא ספר המוסר הידוע ביותר בספרות התורנית-יהודית. הספר נכתב בידי רבי משה חיים לוצאטו (רמח"ל) שחי בשנים ה'תס"ז-ה'תק"ד (1707-1744), ועוסק בעבודת ה' ובתיקון המידות כפי שיוסבר להלן. הספר הודפס לראשונה באמסטרדם בשנת ה'ת"ק (1740) ומאז הודפס במהדורות רבות. תוכן הספר הוא עשרים ושישה פרקים הכוללים הדרכה מוסרית מדורגת, על פי דברי הברייטא:

אמר ר' פנחס בן יאיר: תורה מביאה לידי זהירות, זהירות מביאה לידי זריזות, זריזות מביאה לידי נקיות, נקיות מביאה לידי פרישות, פרישות מביאה לידי טהרה, טהרה מביאה לידי חסידות, חסידות מביאה לידי ענוה, ענוה מביאה לידי יראת חטא, יראת חטא מביאה לידי קדושה, קדושה מביאה לידי רוח הקודש, רוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים. (עבודה זרה כ ע"ב)

לפני שנעסוק בשיטתו המוסרית הייחודית של הרמח"ל בספר מסילת ישרים ראוי להקדים מספר מילים על לימוד תורה בכלל ולימוד מוסר בפרט.

יא

לימוד תורה

על פי רוב נתפס הלימוד התורני כמכשיר לקניית ידע פרקטי או מחשבתי בתחומי היהדות, ולכן נוטים להחמיץ את התמונה הכוללת בדבר התהליך שהוא מעביר את הנפש; החמצה שגורמת ללימוד אקראי ורנדומלי. הלימוד התורני אמור להמיר את מרכז הכובד של הנפש מחומריות לרוחניות, או במילים אחרות הגעה למדרגת ה"קדושה". בהתאם לזאת מעוצב הלימוד התורני באופן שמקיף את כלל האישיות – מלמטה (הלכה מעשית) עד למעלה (קבלה עיונית), כשהקו המנחה הוא העמקה הדרגתית.

תנ"ך – התנ"ך כולל את חמשת החומשים (המכונים בקיצור "תורה"), שהם הנבואה שניתנה מפי משה רבנו, ובנוסף את הנביאים והכתובים, נבואות שניתנו במהלך הדורות, המצויות בדרגת קדושה פחותה מנבואתו של משה (נ"ך).

הנבואות ("תורה שבכתב") הן הבסיס לרעיונות שפיתחו חכמי ישראל במהלך הדורות ("תורה שבעל פה") באמצעות טכניקות לימודיות שמכונות "שלש עשרה מידות שהתורה נדרשת בהן";¹ ושאותם חילקו לסוגי לימוד שונים הנלמדים בהעמקה הולכת וגוברת, מן החוץ אל הפנים.

הלכה – מה עושים ומה לא עושים. לימוד ההלכה הוא הבסיס הראשוני. "הלכה" מלשון "הליכה", כיצד להתנהל (ללכת) בעולם הזה כדי שיופיע בו המוסר התורני. הרעיונות העליונים והמופשטים ביותר של תורת ישראל הופכים בסופו של דבר לעשייה מפורטת ומדויקת. ההלכה מפרטת לנו בשלב ראשון מה לעשות ומה לא לעשות. נקודה. ההלכה אינה עוסקת ברעיון העומד מאחורי הדברים. לדוגמה, יש איסור הלכתי לערכב חלב וכשר. מדוע? דברים אלה נלמדים בשלבים הבאים. משנה ותלמוד – איך הגענו להלכה מהפסוקים. התלמוד (המכונה

1 מכילתא דרבי ישמעאל בא, מסכתא דפסחא פרשה טז.

"גמרא") הוא "פרוטוקול" של דיונים בבית המדרש שנעשו במהלך כמה דורות, דיונים שתפקידם לנתח את דברי המשנה (אוסף דברי חכמים קדומים יותר). בלימוד התלמוד אנו מעמיקים פנימה שלב נוסף: אם בהלכה למדנו מה לעשות, הרי בתלמוד אנו לומדים כיצד השתלשלה ההלכה מתוך הפסוקים. לדוגמה, איסור אכילת בשר בחלב, מלמד אותנו התלמוד² נובע מכך שמוזכר בתורה שלוש פעמים הפסוק "לא תבשל גדי בחלב אמו".³ שלוש הפעמים באות כל אחת ללמד אותנו איסור הלכתי אחר הנוגע לערבוב בשר וחלב (איסור אכילה, איסור בישול ואיסור הנאה). הגמרא היא שלב נוסף בלימוד התורה. הקו החורז בין המקצועות השונים של לימוד התורה הוא לא להסתפק רק ביריעת העשייה הטכנית, אלא להזדהות עם התכנים. הזדהות זו מגיעה כאשר חושפים בהדרגה את המהות העומדת מאחוריהם, חשיפה המגיעה בשלב ראשון, כאמור, מהכרת ההיגיון הלמדני של הפסוקים.

לימודי מחשבה (אמונה) – מהו הרעיון הרוחני שעומד מאחורי הפסוקים. לימודים אלה לוקחים אותנו שלב נוסף פנימה. אם לימודי ההלכה עסקו ב"איך" לקיים את המצווה, ולימודי המשנה והתלמוד בהבנה כיצד הגענו להלכות מתוך פסוקי התורה שבכתב, הרי לימודי המחשבה עוסקים ב"למה", בהיגיון האמוני העומד מאחורי הפסוקים. ספרות המחשבה (שגם ספרות החסידות בכללה) תסביר לנו לדוגמה⁴ כי טעמו של איסור עירוב בשר וחלב הוא לפתח בנו את המוסר (אם כבר בחולשתנו אנו נאלצים ליטול את חייהם של בעלי החיים, לפחות לא לאכול זאת בעת ובעונה אחת בד בבד עם חלב שהוא גזל רכושם). ההזדהות עם התכנים התורניים הולכת ומתגברת ככל שמבינים יותר את הטעם המחשבתי העומד מאחוריהם.

לימודי מוסר – איך להפנים את הרעיונות הללו ולהפכם לחלק

2 חולין קטו ע"ב.

3 שמות כג, יט; שם לר, כו; דברים יד, כא.

4 ראו לדוגמה מאמרו של הרב קוק "חזון הצמחונות והשלום".

מהאישיות. המילה "מוסר" מגיעה מן המילה מוסרות (מוטות שהיו מכוונים את הבהמות להליכה ישרה בתוך תלם החרישה). אם בלימודי המחשבה עסקנו בהבנת ההיגיון האמוני, הרי לימודי המוסר מלמדים אותנו כיצד להפנים זאת בנפש. לדוגמה, בנוגע לאיסור עירוב בשר וחלב, שבלימודי המחשבה למדנו כי אחד מטעמיו הוא פיתוח האצילות והרגישות המוסרית כלפי הסובב, לימודי המוסר יעסקו בשאלה כיצד להטמיע בנו (עד רמת עצות מעשיות־פסיכולוגיות) את התכנים הללו. כלומר המטרה היא לא רק לבצע את ההלכות ואפילו לא רק להבין אותן בשכל, אלא, בסופו של דבר, גם לחיות אותן.

לימודי קבלה (תורת הנסתר) – מהו העיקרון המופשט המסתתר מאחורי ההלכה. לימודי הנסתר הם השיא במסע אל הפנימיות. על גבי ידיעת ההלכה, הבנת ההיגיון הלימודי והפנימי שלה והפנמתה בנפש – אנו לומדים בלימודי הקבלה מהם העקרונות הרוחניים של היצירה האלוהית המתגלים בציווי המדובר. ההבדל בין לימודי אמונה ללימודי קבלה הוא שהראשונים נאמרים בשפה המתורגמת למושגים הניתנים להבנה אינטלקטואלית, ואילו האחרונים נאמרים בשפת קוד למביני דבר. לדוגמה, בנוגע לעירוב בשר בחלב: הבשר מבטא, על פי תורת הסוד, את "מידת הדין" (הצדדים הקשים במציאות), ואילו החלב מבטא את "מידת הרחמים" (הצדדים הרכים), וערבוב שלהם מבטא טשטוש תפקידים שונים בבריאה ויש להימנע מכך.

אדם הלומד תורה אמור לחבר בין העולמות, בין הרעיונות המופשטים ביותר ליישום המעשי והפסיכולוגי. לימוד התורה על כל חלקיה אמור לבנות אישיות האוחזת בכל הרבדים – המעשיים (הלכה); השכליים־טכניים (תלמוד); השכליים־מופשטים (מחשבה); הנפשיים (מוסר); והנשמתיים (קבלה).

לימודי מוסר

לימודי מוסר מהווים כאמור את החוליה בשרשרת הלימוד שמיועדת לתרגם את העקרונות הרוחניים לעבודה אישית ומידותית. לאורך

מבוא: ארוכה הדרך לקדומה

כל הדורות תוכני המוסר היו מובנים בלימוד התורני - הן פסוקים בתנ"ך שמתייחסים לעבודת המידות (או ספרים שלמים כדוגמת משלי וקהלת); הן בהתייחסויות אלו ואחרות של חז"ל במשנה ובתלמוד (מסכת אבות היא דוגמה לריכוז מובהק של תכנים מוסריים); והן בכתבים בכל מקצועות התורה ששילבו הארות מוסריות. יחד עם זאת, עם השנים נכתבו ספרים ייעודיים לעבודה מוסרית ישירה כדוגמת "שמונה פרקים" לרמב"ם; "שערי תשובה" לרובנו יונה; וכמובן - "מסילת ישרים" לרמח"ל.

לימוד מוסר אינו דורש זמן מרובה אולם ישנה חשיבות להקפיד על כך במינון קטן בכל יום, מפני שהוא מעניק את המוטיבציה ללימוד התורני בכללותו. ישנה אמירה בשם בעלי המוסר שאם יש לאדם רק חמש דקות פנויות ביום והוא מתלבט אם להקדיש אותן ללימוד גמרא או מוסר - מוטב שיקדיש אותן ללימוד מוסר, כי אז ימצא גם חמש דקות נוספות ללימוד גמרא. הזמן המומלץ לכך הוא לפני השינה; לימוד מוסר בנוסף לחשבון נפש שנדבר עליו רבות בהמשך - הם סיכום יום מצוין ומתכון בטוח לשינה שלוהה.

תנועת המוסר

בנוגע לחשיבות לימוד מוסר ראוי לציין תנועה שלמה - שכללה בתי מדרש, טכניקות מעשיות ומשנה סדורה ביחס לעבודה המוסרית - בשם "תנועת המוסר". תנועה זו פרחה בעולם הישיבתי האירופאי במחצית השנייה של המאה התשע עשרה וטיפחה עיסוק בתכנים ובספרים כדוגמת מסילת ישרים.

במובנים מסוימים תנועה זו הקדימה את זמנה. אנשי תנועת המוסר היו למעשה ה"קואצ'רים" הראשונים, וייתכן שבימינו, כשקיים ביקוש כה גדול לעבודה אישיותית ומודעות עצמית, יש צורך לחדש את "תנועת המוסר לדורנו" (כפי שישנם זרמים שחידשו את תנועת החסידות לדורנו). נקווה שספר זה יהיה נדבך מסוים בהחייאת העבודה המוסרית במאה העשרים ואחת.

הרמח"ל וספרו

לא במקרה זכה רבי משה חיים לוצאטו (רמח"ל) לכתוב את הספר המוסרי, בה"א הידיעה, של עם ישראל. שלושים ושבע שנותיו מאירות מולנו דמות פלאית של תלמיד חכם עצום בנגלה ובנסתר, משורר, מחזאי, סופר ופורץ דרך. הפולמוס שהתעורר סביבו והחשדות כלפיו רק הגבירו את השפעתו לדורות על עם ישראל בפרט ועל החשיבה האנושית בכלל.

למעשה, עקב החשדות בזמנו ביחס למשנתו הקבלית, זכינו לספר מסילות ישרים. מכיוון שהרמח"ל נאלץ להימנע מלכתוב דברי קבלה, הוא יצר את ספר מסילות ישרים שלוקח רעיונות קבליים ומתרגם אותם לשפה מוסרית שווה לכל נפש. על הרמח"ל וספרו התבטא גדול הדורות הגאון רבי אליהו מוילנא (הגר"א) שאילו היה חי בזמנו היה הולך ברגל לקבל את פניו.⁵

ייתכן שמסילות ישרים זכה להיות ספר המוסר הבסיסי והמקובל ביותר ביהדות מפני שיש בו סדר והדרגתיות מובנים. בניגוד לתוכני מוסר אחרים שמדברים על אודות מידות הנפש באופן לא סדיר, הרמח"ל משרטט מדרג מסודר מתחילת העבודה המוסרית (זהירות) עד לראש הפירמידה (קדושה).

מבנה הספר ושיטתו

הספר בנוי מהקדמה שבה מברר הרמח"ל "מה חובתו של האדם בעולמו של הקדוש ברוך הוא" ("להתענג על ה'"), ומעשרים ושישה פרקים שמתארים תשע מדרגות שדרך נגיע למילוי "חובה" זו: זהירות, זריזות, נקיות, פרישות, טהרה, חסידות, ענווה, יראת חטא, קדושה. הרמח"ל כתב את הספר בשתי גרסאות: גרסה אחת המנוסחת בצורת דו־שיח בין חכם לחסיד ("סדר הויכוח"), והשנייה היא על פי סדר פרקים מדורג ("סדר הפרקים"). בפועל הגרסה השנייה התקבלה כגרסה הנלמדת.

5 הרב יצחק מאלצאן בפתח דבר לספר דרך ה', ירושלים תרע"ד.

בגרסת "סדר הפרקים" כל מדרגה מתפרטת ל: א. הגדרת המדרגה; ב. החלקים מהם היא מורכבת; ג. הכלים והמוטיבציה לרכוש אותה ("עשה טוב"); ד. הגורמים שמונעים מאיתנו לרכוש את המדרגה וכיצד להתרחק מהם ("סור מרע"). במדרגות הראשונות הפרקים ארוכים ומפורטים יותר וככל שהמדרגות מתקדמות כך הפרקים הופכים להיות דחוסים יותר; ככל הנראה מתוך הנחה שבשלבם מתקדמים אדם אמור להבין מתוך עצמו ללא פירוט יתר.

שתי הדרכים המרכזיות שמציע הרמח"ל להפנמת המדרגה בנפש הן: א. לימוד הכרתי. בהקדמה ובמקומות נוספים בספר מזהיר הרמח"ל מן הטעות הנפוצה שעבודת המידות נדמית כמוכנת מאליה ואיננה זקוקה לכאורה לפיתוח תודעתי; ב. התנהלות מעשית שתסייע ל"נעיצת" המידה בנפש; מעין הכלל של ספר החינוך: "אחרי הפעולות נמשכים הלבבות".⁶

חשוב לציין נקודה נוספת: המעבר בין מדרגה למדרגה איננו חד-משמעי. נפש האדם איננה מכונה וייתכן מצב בו אדם קנה במוכן מסוים את מדרגת הזהירות, הזריזות והנקיות, ובבואו להתקדם למדרגת הפרישות הוא מוצא עצמו מתמודד בשנית או בעשירית עם אתגרים ששייכים למדרגת הזהירות. ייתכן גם מצב שבו אדם בתחילת הדרך כבר נוגע ברבדים מסוימים של מדרגת הקדושה ולהפך. עבודת המידות היא אורגנית ודינמית, יחד עם זאת הרמח"ל משרטט תהליך מדורג שאם מתנהלים בו כראוי ניתן לראות לאורך זמן התקדמות מן המדרגות הנמוכות לגבוהות. לאורך כל התהליך יש לתחזק את המדרגות שנרכשו אולם ככל שמתבגרים מוסרית הדגש האישיותי מופנה להתמודדות עם השלבים המתקדמים ואילו השלבים הראשוניים הופכים לטבעיים יותר.

6 מצווה טז. חשוב לציין שאין כוונתם של הרמח"ל ושל ספר החינוך לאילוף חיצוני (שיטה ביהביוריסטית), אלא מאחר שיש "לב", היינו הזדהות פנימית עם המידה, יש להתנהל באופן מעשי מסוים כדי להפנים אותה.

מסילת ישרים למאה העשרים ואחת

בכל הדורות היה צורך בלימוד מוסר אך בימינו הצורך גדול אף יותר. לאנשים רבים לימוד מוסר (שכיום נוהגים לכנותו "אימון אישי") הוא נקודת הממשק בינם לבין העולם הרוחני. נחדד את הדברים: תפקידו של לימוד המוסר איננו רק למקסם את יכולותינו האישיות בתחום הכלכלי, החברתי או אפילו הנפשי אלא על מנת להגיע למדרגת קדושה, למצב בו כל רגע בחיינו מתייחד ("מוקדש") למשמעות החיים האמיתית שהיא החיבור לאלוהים. בהתאם לזאת לימוד המוסר היהודי יכול לא רק הדרכות לזריזות, לדחיית סיפוקים וכו' אלא גם הכוונה לדקדוק בקיום מצוות, חיבור לכלל ישראל ועוד.

לכל דור ודור יש "מסילת ישרים" משלו. גם בדורנו לימוד מסילת ישרים עונה במדויק על הצורך הקיומי למימוש עצמי ולהזדהות אישית עם העולם הרוחני.

ההתמודדות של סבינו וסבתותינו הייתה פשוטה: להישאר בחיים! יהודי שהצליח לשרוד את התופת ששלטה בעולם לפני כשמונים שנה, להקים משפחה ולהתנהל באופן נורמלי, פחות או יותר, הישגים אלו כשלעצמם זיכו אותו במקום מכובד בגן עדן.

האתגרים שעמדו מול הורינו היו שונים. רובו של הדור הקודם לא התמודד מול איומים קיומיים כדוגמת ימי הגלות, אולם נאלץ לעמוד קשה על מנת להישאר דתי במציאות התרבותית של ישראל במחצית השנייה של המאה העשרים. במדינה שנשלטה בידי תרבות חילונית סוציאליסטית לא פשוט היה לשמור על אורח חיים דתי במובן הבסיסי. אוכל כשר לא היה בנמצא בקלות; תשמישי קדושה עלו ממון רב (גם בשל המצב הכלכלי ששרר אז במדינה); חלק ממקומות העבודה לא ראו בעין יפה פועלים שסירבו לעבוד בשבת; ובעיקר – היה בוז תרבותי למיעוט הדתי, עד כדי כך שהיו אנשים שנאלצו ללכת ברחוב עם קסקט במקום כיפה עקב חוסר נעימות.

כל אלה אינן ההתמודדויות של אדם דתי כיום! אנו חיים כיום במדינה חזקה ובטוחה. ישנן אומנם מלחמות

והתמודדויות, אולם מצבנו רחוק שנות אור מימי חוסר האונים של הדורות הקודמים. הקוזקים לא ישרפו את העיירה שלנו ואם הם יבואו צה"ל יכה בהם. הסולטאן לא ידרוש 'בקשיש'; מקסימום מס הכנסה. הקשיים שחוזה הדור הקודם מבחינה דתית אף הם נחלת העבר. גם אם נרצה לחפש אוכל לא כשר כמעט ולא נמצא. למרות תקשורת אנטי-דתית מובהקת - רוב האוכלוסייה היהודית במדינת ישראל מגדירה עצמה כמסורתית, וכיפה או כיסוי ראש זה הכי אין שיש. אנו חיים בשפע כלכלי שלא היה כמוהו בתולדות העם היהודי, לקנות חנוכיית כסף, לצאת לנופש בבית מלון כשר למהדרין או לשמוע פופ חסידי - אלו הן תופעות של יום-יום.

חיים במסגרת דתית טכנית במאה העשרים ואחת - אינם דורשים מאמץ מיוחד; אדרבה, הדת מעניקה שייכות חברתית ויתרונות נוספים. האתגר כיום הוא לחוש הזדהות וחיבור עם תוכני האמונה. הנחת קוביות תפילין על הזרוע ועל הראש - לא מצריכה שום מסירות נפש, אפילו יש בכך מן האקזוטיזם; לחוש התעלות וקדושה בהנחת תפילין - זהו מה שייתבע מאיתנו כשנעמוד לפני אבינו שבשמיים.

דווקא בדור שלנו עלולה להתעצב בנפש מסגרת דתית נוצצת מבחוץ אולם חלולה מבפנים. יהדות שטחית של פולקלור חביב ולא יותר מכך. לקיים הלכות באופן סלקטיבי, אולם להישאר מנוכרים אליהן; להשתעמם בתפילה, אבל להתמלא בחיוניות בצפייה במשחק כדורגל; לשמוע תקיעת שופר בבית כנסת מפואר ולהרהר באותו זמן בחדשות; ללכת עם מותגי יוקרה שאולי צנועים מבחינה הלכתית אולם מנקרי עיניים מבחינת עלותם הכספית.

המשימה כיום היא פיתוח עולם אמוני המשוחרר מדמיונות, חומרנות, שיקולי תדמית ופחדים - גם אם יש עליהם כיפה; להיפגש עם הקדוש ברוך הוא עמוק בלב - בכך בדיוק עוסק הספר מסילת ישרים.

זהו איננו ספר קואצינג אלא ספר על אמונה באלוהים. הנחת המוצא היא ששורשי המתחים, הכאבים והתסכולים בחיינו מתחילים משיבושים בהכרתנו הרוחנית; ולהפך - מעבר לחיים שמחים, פעילים ואמיצים נובע

באופן ישיר מתודעה רוחנית מפותחת. אלו הן התובנות שרכשנו ממסורת יהודית בת ארבעת אלפים שנה; וחלקן נמצאות בספר הזה.

תרגום ויישום

בביאור זה של מסילת ישרים הושם דגש על תרגום הרעיונות לדוגמאות מהווים החיים המודרניים והדרכות מעשיות לאדם בן דורנו. בכל סוף מדרגה, מעבר להערות הביאור, הוספנו סיכום מעשי ואף שורות ריקות על מנת שכל אחד ואחת יוכלו להוסיף דגשים אישיים בכל שלב בהתפתחות מסילת הישרים. מעבר לכך הטכנולוגיה כיום מאפשרת להרחיב את אופקי הלימוד בדרכים נוספות. מומלץ להיכנס לסדרת שיעורים בנושא. הקלידו ביטויים: "מסילת ישרים למאה ה־21 חגי לונדין". כמו כן, קיימת אפליקציה של לימוד מסילת ישרים יומי באופן של אימון אישי. הקלידו בחנות האפליקציות (הן לאנדרואיד והן לאייפון): "מסילת ישרים".

סוף דבר

עשו לעצמכם טובה: מעכשיו עד סוף חייכם, שימו את ספר מסילת ישרים ליד מיטתכם ובכל ערב לפני השינה קראו בו חמש דקות, סמנו בסימנייה, והמשיכו חמש דקות בערב הבא. בכל יום ויום – לאחר יום שמח ולאחר יום עצוב; לאחר שהסתכסכתם עם סביבתכם; נכשלתם במבחן; הגעתם להישג שחלמתם עליו; במילואים; בליל הכלולות; לאחר התאושות מניתוח; לאחר שחיבקתם את ילדכם במיטה; ובעת שנפרדתם מהוריהם המזדקנים – קראו חמש דקות במסילת ישרים וגעו בנשמה. תראו שמסילת החיים מתיישרת לפניכם.

חגי לונדין

שדרות, אדר תשפ"ה

מסילת ישראלים למאה ה־21

הקדמה

הקדמת הרב המחבר

אמר המחבר, החיבור הזה לא חברתי ללמוד לבני האדם את אשר לא ידעו, אלא להזכירם את הידוע להם כבר, ומפורסם אצלם פרסום גדול. כי לא תמצא ברוב דברי אלא דברים שרוב בני האדם יודעים אותם ולא מסתפקים בהם כלל, אלא שכפי רוב פרסומם וכנגד מה שאמתם גלויה לכל, כך ההעלם מהם מצוי מאד והשכחה רבה. על כן אין התועלת הנלקט מזה הספר יוצא מן הקריאה בו פעם אחת, כי כבר אפשר שלא ימצא הקורא בשכלו חידושים אחר קריאתו שלא היו בו לפני קריאתו אלא מעט. אבל התועלת יצא מן התורה עליו וההתמדה, כי יזכרו לו הדברים האלה הנשכחים מבני האדם בטבע, וישים אל לבו חובתו אשר הוא מתעלם ממנה.

ותראה, אם תתבונן בהוה ברוב העולם, כי רוב אנשי השכל המהיר והפקחים החריפים ישימו רוב התבוננם והסתכלותם בדקות החכמות ועומק העיונים, איש איש כפי נטיית שכלו וחשקו הטבעי. כי יש שיטתו מאד במחקר הבריאה והטבע, ואחרים יתנו כל עיונם לתבונה ולהנדרסה. אחרים למלאכות, ואחרים יבגסו יותר אל הקדש, דהיינו

לימוד התורה הקדושה, מהם בפלפולי ההלכות, מהם במדרשים, מהם בפסקי הדינים. אך מעטים יהיו מן המין הזה, אשר יקבעו עיון ולימוד על עניני שלמות העבודה, על האהבה, על היראה, על הדביקות ועל כל שאר חלקי החסידות:

ולא מפני שאין דברים אלה עיקרים אצלם, כי אם תשאל להם, כל אחד יאמר שזהו העיקר הגדול, ושלא ידומה חכם שיהיה חכם באמת, שלא יתבררו אצלו כל הדברים האלה. אך מה שלא ירבו לעיין עליו הוא מפני רוב פרסום הדברים ופשיטותם אצלם, שלא יראה להם צורך להוציא בעיונם זמן רב. ולא ישאר לימוד הדברים האלה וקריאת הספרים מזה המין, כי אם אצל אותם שאין שכלם כל כך דק וקרוב להיות גם, שאלה תראה אותם שוקדים על כל זה ולא יזוזו ממנו, עד שלפי המנהג הנוהג בעולם, כשתראה אחד מתחסד, לא תוכל לימנע מלחשווד אותו לגם השכל:

ואולם תולדות המנהג הזה רעות מאד לחכמים ולבלתי חכמים, כי גורם שמאלה ומאלה יחסר החסידות האמיתי ויהיה יקר מאד למצוא אותו בעולם, כי יחסר מן החכמים למיעוט עיונם בו. ויחסר מן הבלתי חכמים למיעוט השגתם אותו, עד שיידמו רוב בני האדם שהחסידות תלוי באמירת מזמורים הרבה, ווידויים ארוכים מאד, צומות קשים וטבילות קרח ושלג, כלם דברים אשר אין השכל נח בהם ואין הדעת שוקטה. והחסידות האמיתי הנרצה והנחמד רחוק מציוור שכלנו, כי זה דבר פשוט, – "מלתא דלא רמיא עליה דאיניש, לאו אדעתיה" (שבועות מ"א ב). ואף על פי שכבר קבועים בלב כל האדם הישר התחלותיו ויסודותיו, אם לא יעסוק בהם – יראה פרטיו ולא יפירם, יעבור עליהם ולא ירגיש בהם.

ראה, כי אין דברי החסידות ועניני היראה, והאהבה, וטהרת הלב – דברים מוטבעים באדם, עד שלא יצטרכו אמצעים לקנותם אלא ימצאו אותם בני האדם בעצמם כמו שימצאו כל תנועותיהם

הטבעיות, בשינה והיקיצה, הרעב והשבע, וכל שאר התנועות החקוקות בטבענו, אלא ודאי שצריכים הם לאמצעים ולתחבולות לקנות אותם. ולא יבצרו גם בן מפסידים להם שירחיקום מן האדם, ולא יחסרו דרכים להרחיק מפסידיהם.

אם בן איפוא, איך לא יצטרך להוציא זמן על העיון הזה לדעת אמתת הדברים ולדעת הדרך לקנותם ולקיימם? מאין תבוא החכמה הזאת בלב האדם אם לא יבקשנה?!

וכיון שכבר התאמת אצל כל חכם צורך תמימות העבודה וחובת טהרתה ונקיונה, שזולת אלה אינה נרצית ודאי כלל, אלא נמאסת ומתועבת, "כי כל לבבות דורש ה' וכל יצר מחשבות הוא מבין" (דברי הימים א' כ"ח ט') מה נענה ביום תוכחה אם התרשלנו מן העיון הזה, והנחנו דבר שהוא כל כך מוטל עלינו, שהוא עיקר מה ה' אלהינו שואל מעמנו.

היתכן שייגע ויעמול שכלנו בחקירות אשר לא נתחייבנו בם, בפלפולים אשר לא יצא לנו שום פרי מהם, ודינים אשר אינם שייכים לנו, ומה שחייבים אנו לבזראנו חובה רבה, נעזבהו להרגל וננחתהו למצות אנשים מלומדה?!

אם לא נסתכלנו ולא עיינו מה היא היראה האמיתית, ומה ענפיה, איך נקנה אותה? ואיך נמלט מן ההבל העולמי המשבח אותה מלבנו? הלא תשבח ותלך אף על פי שידענו חובתה.

האהבה גם כן, אם לא נשתדל לקבוע אותה בלבבנו בכח כל האמצעים המגיעים אותנו לזה – איך נמצאה בנו? מאין יבוא הדייקות וההתלהטות בנפשיותנו עמו יתברך ועם תורתו, אם לא נשעה אל גדולתו ואל רוממותו אשר יוליד בלבנו הדייקות הזה? איך תטהר מחשבתנו אם לא נשתדל לנקותה מן המומין שמטיל בה הטבע הגופני?

והמדות כלם הצריכות כל כך תיקון והישרה, מי יישרם ומי יתקנם, אם

לֹא נָשִׁים יָב עֲלֵיהֶם וְלֹא נִדְקָדֵק בְּדָבָר דִּקְדּוּק גָּדוֹל? הֲלֹא אִם עֵינֵינוּ
עַל הַדָּבָר עֵינֵינוּ אֲמִיתִי, הֵינּוּ מוֹצֵאִים אוֹתוֹ עַל אֲמִיתוֹ, וּמִיטִּיבִים לְעֲצֻמּוֹ,
וּמְלַמְּדִים אוֹתוֹ לֹא־חֲרִים, וּמִיטִּיבִים לָהֶם גַּם כֵּן!

הוא מה שאמר שלמה "אם תִּבְקֹשֶׁה כִּכְסֶּף וְכִמְטֹמֶנִּים תַּחֲפֹשֶׁנָּה, אִזְּ
תִּבִּין יִרְאֵת ה'" (משלי ב' ד'). אינו אומר, אִזְּ תִּבִּין פִּילוסוֹפִיָּאָה, אִזְּ תִּבִּין
תְּכוּנָה, אִזְּ תִּבִּין רְפוּאָה, אִזְּ תִּבִּין דִּינִים, אִזְּ תִּבִּין הִלְכוֹת, אֲלֵא – "אִזְּ
תִּבִּין יִרְאֵת ה'".

הרי לך, שְׁלֵהֲבִין הִירָאָה צְרִיךְ לִבְקֹשׁ אוֹתָהּ כִּכְסֶּף וּלְחַפֵּשׂ אוֹתָהּ
בְּמִטְמוֹנִים.

הַדִּי אִפּוֹא בְּמָה שְׁמִלּוּמֵד לָנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ וּבְמָה שְׁמִפּוֹרָסֵם אֲצֵל כָּל
בֶּן דָּת דֶּרֶךְ כָּלָל? אוֹ הִנֵּמְצָא זִמָּן לְכָל שְׂאָר חִלְקֵי הָעֵינִין וְלָעֵינִין הַזֶּה
לֹא יִהְיֶה זִמָּן? לָמָּה לֹא יִקְבֹּעַ אָדָם לְעֲצֻמוֹ עֲתִים לְפָחוֹת לְהִסְתַּכְּלוֹת
הַזֶּה, אִם מוֹכֵרֶת הוּא בְּשִׂאֲרִית זִמָּנוּ לְפָנוֹת אֶל עֵינֵינוּ אוֹ אֶל עֶסְקִים
אַחֲרִים?

וְהִנֵּה הַפֶּתוּב אָמַר "הֵן יִרְאֵת ה' הִיא חֻכְמָה" (איוב כ"ח, כ"ח) וְאָמַר
רְבוֹתֵינוּ וְכְרוֹנֵם לְבָרְכָהּ "הֵן – אַחַת" (שבת ל"א ב'). הַרִי שֶׁהִירָאָה הִיא
חֻכְמָה, וְהִיא לְבָדָה חֻכְמָה, וּוְדָאִי שְׂאִין נִקְרָא "חֻכְמָה" מֵה שְׂאִין בּוֹ
עֵינִין.

אֲךְ הָאֲמֵת הוּא, כִּי עֵינִין גָּדוֹל צְרִיךְ עַל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְדַעַת
אוֹתָם בְּאֲמֵת, וְלֹא עַל צֵד הַדְּמִיוֹן וְהַסְבָּרָה הַפּוֹזֶבֶת – כָּל שֶׁכֵּן לְקִנּוֹת
אוֹתָם וְלִהְיוֹתָם. וְכִי שִׁיתְּבוֹנֵן בָּם, יִרְאֵה שְׂאִין הַחֲסִידוֹת תְּלוּי בְּאוֹתָם
הַדְּבָרִים שִׁיחֲשָׁבוּ הַמִּתְחַסְּדִים הַטֶּפְשִׁים, אֲלֵא בְּדָבָרֵי שְׁלִימוֹת אֲמִיתִי
וְחֻכְמָה רַבָּה.

הוא מה שמשׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם מְלַמְּדֵנוּ בְּאָמְרוֹ "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה
ה' אֱלֹהֶיךָ שָׁאֵל מֵעַמְּךָ כִּי אִם לִירְאָה אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ לְלַכֵּת בְּכָל דְּרָכָיו
וְלֹא־הִבֶּה אוֹתוֹ וְלֹעֲבָד אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ. לְשִׁמּוֹר

הקדמת הרב המחבר

את מצות ה' ואת חקתיו" (דברים י"ב-י"ג). כאן כלל כל חלקי שלימות העבודה הנרצית לשם יתברך והם: היראה, ההליכה בדרךיו, האהבה, שלימות הלב, ושמיירת כל המצות.

היראה - היא יראת רוממותו יתברך, שיירא מלפניו במי שירא מלפני מלך גדול ונורא, ויבוש מגדולתו על כל תנועה שהוא בא להתנועע, כל שכן בדברו לפניו בתפלה או בעסקו בתורתו.

ההליכה בדרךיו - כולל כל ענין יושר המדות ותיקונם, והוא מה שביארו זכרונם לברכה "מה הוא רחום אף אתה רחום" וכו' (שבת קל"ג ב').

וכלל כל זה, שיינהג האדם כל מדותיו וכל מיני פעולותיו על פי היושר והמוסר. וכלל חכמינו זכרונם לברכה, "כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם" (אבות ב' א') דהיינו, כל ההולך אל תכלית ההטבה האמתית, דהיינו, שתולדתה תיוק התורה ותיקון אחרות המדינות.

האהבה - שיהיה נקבע בלב האדם אהבה אליו יתברך, עד שתתעורר נפשו לעשות נחת רוח לפניו, כמו שלבו מתעורר לעשות נחת רוח לאביו ולאמו, ויצטרע אם חסר זה מצידו או מאחרים, ויקנא על זה וישמח שמחה רבה בעשותו דבר מזה.

שלימות הלב - הוא שתהיה העבודה לפניו יתברך בטוהר הכוונה, דהיינו, לתכלית עבודתו בלבד ולא לשום פנייה אחרת, ונכלל בזה, שיהיה לבו שלם בעבודה ולא כפוסח על שתי הסעיפים, או בעושה מצות אנשים מלומדה, אלא שיהיה כל לבו נתון לזה.

שמיירת כל המצות - כמשמעו, דהיינו, שמיירת כל המצות בלן בכל דקדוקיהן ותנאיהן:

והנה כל אלה כללים צריכים פירוש גדול ומצאתי לחכמינו זכרונם לברכה, שפלוו החלקים האלה בסדר וחילוק אחר יותר פרטי

ומסודר – לפי ההדרגה המצטרפת בהם לקנות אותם על נכון. והוא מה שאמרו בברייתא – הובאה במקומות שונים בש"ס, ואחד מהם בפרק לפני אידיהן, זה לשונם:

"מכאן אמר רבי פנחס בן יאיר, תורה מביאה לידי זהירות, וזהירות מביאה לידי זריזות, וזריזות מביאה לידי נקיות, נקיות מביאה לידי פרישות, פרישות מביאה לידי טהרה, טהרה מביאה לידי חסידות, חסידות מביאה לידי ענוה, ענוה מביאה לידי יראת חטא, יראת חטא מביאה לידי קדשה, קדשה מביאה לידי רוח הקדש, רוח הקדש מביאה לידי תחית המתים" (עבודה זרה כ' ב').

והנה על פי הברייתא הזאת הסכמתי לחבר חיבורי זה, ללמד לעצמי ולהזכיר לאחרים תנאי העבודה השלימה למדריגותיהם. ואבאר בכל אחד מהם ענינו וחלקיו או פרטיו. הדרך לקנות אותו, ומה הם מפסידיו, והדרך לישמר מהם.

פי אקרא בו אני וכל מי שימצא בו נחת, למען נלמד ליראה את ה' אלהינו, ולא תשכח ממנו חובתנו לפניו. ואשר חומריה הטבע משתדל להסיר מלבנו הקריאה וההסתכלות יעלה על זכרוננו ויעירנו אל המצוה עלינו. וה' יהיה בכסלנו וישמור רגלינו מלכד, ותתקיים בנו בקשת המשורר האהוב לאלהיו "הורני ה' דרכך, אהלך באמתך, יחד לבבי ליראה שמך" (תהלים פ"ז י"א).

אמן בן יהי רצון:

פרק א

בביאור כלל חובת
האדם בעולמו

יסוד החסידות ושורש העבודה התמימה – הוא שיתברר ויתאמת
אצל האדם מה חובתו בעולמו, ולמה צריך שישים מבטו ומגמתו בכל
אשר הוא עמל כל ימי חייו.

והנה, מה שהורנו החכמינו זכרונם לברכה הוא, שהאדם לא נברא
אלא להתענג על ה' וליהנות מזיו שכינתו, שזהו התענוג האמיתי
והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים לימצא. ומקום העידון הזה
באמת הוא העולם הבא, כי הוא הנברא בהכנה המצטרפת לדבר
הזה. אך הדרך כדי להגיע אל מחוז חפצנו זה – הוא זה העולם.

והוא מה שאמרו זכרונם לברכה "העולם הזה דומה לפרוזדור בפני
העולם הבא" (אבות ד'ו).

והאמצעים המגיעים את האדם לתכלית הזה, הם המצות אשר צונו
עליהן האל יתברך שמו. ומקום עשיית המצות הוא רק העולם הזה.

עַל כֵּן הוֹשֵׁם הָאָדָם בְּזֶה הָעוֹלָם בְּתַחֲלָה, בְּדִי שֶׁעַל יְדֵי הָאֲמִצְעִיִּים
הָאֵלֶּה הַמְּזַדְמָנִים לוֹ כָּאֵן – יוֹכַל לְהִגִּיעַ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הוֹכֵן לוֹ,
שֶׁהוּא הָעוֹלָם הַבֶּא, לְרוּחוֹ שֶׁם בְּטוֹב אֲשֶׁר קָנָה לוֹ עַל יְדֵי הָאֲמִצְעִיִּים
אֵלֶּה. וְהוּא מֵה שֶׁאָמְרוּ זְכוֹרָנָם לְבִרְכָּה "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם וּמָחָר לִקְבֹּל
שְׂכָרָם" (ערוּבִין כ"ב א').*

וּבְשִׁתְּסַתְּבֵל עוֹד בְּדִבְרֵי תִרְאָה, כִּי הַשְּׁלִימוֹת הָאֲמִיתִי הוּא רַק הַדְּבִיקוֹת
בּו יִתְבָּרֵךְ. וְהוּא מֵה שֶׁהָיָה דָּוִד הַמֶּלֶךְ אוֹמֵר "וְאֲנִי קִרְבַּת אֱלֹהִים לִי
טוֹב" (תהלים ע"ג כ"ח), וְאוֹמֵר "אַחַת שְׁאֵלַתִי מֵאֵת ה' אוֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ,
שְׁבַתִי בְּבֵית ה' כָּל יְמֵי חַיִּי" (תהלים כ"ד). כִּי רַק זֶה הוּא הַטוֹב, וְכָל זֹלָת
זֶה שִׁיחֲשִׁבוּהוּ בְּנֵי הָאָדָם לְטוֹב אֵינוֹ אֶלָּא הֶבֶל וְשׂוֹא נִתְעָה. אֲמָנָם
לְשִׁיזוּכָה הָאָדָם לְטוֹבָה הַזֹּאת, רָאוּי שֶׁיַּעֲמוֹל רִאשׁוֹנָה וַיִּשְׁתַּדֵּל בִּגְיוֹעוֹ
לְקִנוּתָהּ, וְהֵינּוּ, שִׁי־שְׁתַּדֵּל לִידְבָק בּו יִתְבָּרֵךְ בְּכֹחַ מַעֲשִׂים שְׁתוּלִדוֹתָם
זֶה הָעֲנָן, וְהֵם הֵם הַמַּצּוֹת.**

וְהִנֵּה שְׁמוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאָדָם בְּמָקוֹם שְׂרָבִים בּו הַמַּרְחִיקִים אוֹתוֹ
מִמָּוֶה יִתְבָּרֵךְ, וְהֵם הֵם הַתַּאֲוֹת הַחוֹמְרִיּוֹת, אֲשֶׁר אִם יִמְשֹׁךְ אַחֲרֵיהֶן

* הרמח"ל פותח בהנחת מוצא: לאדם יש חובה בעולם שעליו למלא!
כיום המילה "חובה" נתפסת כסוג של כפייה אולם התרגום המדויק
לדורנו זו המילה "ייעוד". לכל אדם יש ייעוד בעולם שעליו למצוא.
מהו אותו ייעוד? "להתענג על ה'", היינו למצוא את נקודת ההזדהות
והשייכות בחייו; למצוא משמעות מוחלטת בכל שנייה. לחוש בכל
פעולה כיצד היא מבטאת לא רק תוכן זמני ומוגבל אלא איך-סופי
ששייך לעולם עתידי שכל העת הולך ובא ("עולם הבא"). היכולת
לחיות כך בהווה, בחיי העולם הזה – היא יסוד האושר והעונג.
** מבט חודר מחויב להגיע למסקנה שהדרך להגיע לתחושת
שלמות ושלווה נפש היא רק באמצעות חיבור לתוכן נצחי ("הדבקות
בו יתברך"). זוהי דרך מאתגרת, אולם יש לנו כלים מעשיים
שבאמצעותם נוכל להיות "צוות" עם אלוהים – המצוות.

הנה הוא מתרחק והולך מן הטוב האמיתי. ונמצא שהוא מושם באמת בתוך המלחמה החזקה. כי כל עניני העולם, בין לטוב בין למוטב, הנה הם נסיונות לאדם. העוני מצד אחד והעושר מצד אחד, כענין שאמר שלמה "פן אשבע וכחשתי ואמרתי מי ה', ופן אורש וגנבתי" וכו' (משלי ל ט), השלוח מצד אחד והיסורין מצד אחד. עד שנמצאת המלחמה אליו פנים ואחור. ואם יהיה לבן חיל וינצח המלחמה מכל הצדדין, הוא יהיה האדם השלם אשר יזכה לידבק בבוראו ויצא מן הפרוזדור הזה ויכנס בטרקלין ליאור באור החיים, וכפי השעור אשר כבש את יצרו ותאוותיו ונתרחק מן המרחיקים אותו מהטוב ונשתדל לידבק בו - בן ישיגהו וישמח בו.*

ואם תעמיק עוד בענין תראה כי העולם נברא לשימוש האדם, אמנם הנה הוא עומד בשיקול גדול, כי אם האדם נמשך אחר העולם ומתרחק מבוראו, הנה הוא מתקלקל ומקלקל העולם עמו, ואם הוא שולט בעצמו ונדבק בבוראו ומשתמש מן העולם רק להיות לו לסיוע לעבוד בוראו, הוא מתעלה והעולם עצמו מתעלה עמו. כי הנה עילוי גדול הוא לבריות כלם בהיותם משמשי האדם השלם המקודש בקדושתו יתברך, והוא בענין מה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה בענין האור שגגנו הקדוש ברוך הוא לצדיקים, זה לשונם, "ויבין שראה אור שגגנו הקדוש ברוך הוא לצדיקים שמת, שנאמר 'אור צדיקים ישמח' (משלי יג ט)" (חגיגה י"ב א').

* חיי היום-יום עלולים להסיח את הדעת מהחוויה העוצמתית הזו: החומרנות מצד אחד והטרדות מצד שני, גורמים לנו לשקוע בעיסוק קטנוני ובלתי פוסק בצדדים הטכניים של החיים ללא תחושת משמעות. כאשר אדם מסוגל למצוא שייכות והזדהות לתוכן נצחי בתוך מערך החיים המאתגר הזה יחוש הוא - "דבקות" - אושר וסיפוק אינסופי.

וּבְעֵינַי אֲבִי הַמָּקוֹם שֶׁלֹּקַח יַעֲקֹב וְשֵׁם מְרַאשׁוֹתָיו אָמְרוּ "אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִלְּמַד שֶׁנִּתְקַבְּצוּ כָּלֵן לְמָקוֹם אֶחָד וְהִיָּתָה כָּל אַחַת אוֹמְרָתָה, עָלֶי יֵנִיחַ צָדִיק רֹאשׁוֹ" (חולין צ"א ב'). וְהִנֵּה עַל הָעֵינָקֵר הַזֶּה הָעִירוּנוּ זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָּה בְּמִדְרַשׁ קֹהֶלֶת, שֶׁאָמְרוּ זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָּה "רֹאֵה אֶת מַעֲשֵׂי הָאֱלֹהִים" וְכו' (קהלת ז' י"ג) – בְּשָׁעָה שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת אָדָם הָרִאשׁוֹן, נִטְלוּ וְהַחֲזִירוּ עַל כָּל אֵילָנִי גֵן עֵדֶן וְאָמַר לוֹ, רֹאֵה מַעֲשֵׂי כְּמָה נָאִים וּמְשׁוּבָּחִים הֵן, וְכָל מָה שֶׁבָּרָאתִי – בְּשִׁבְלֶיךָ בָּרָאתִי, תֵּן דַּעְתְּךָ שְׁלֵא תִקְלַקֵּל וְתַחֲרִיב אֶת עוֹלָמִי" (קהלת רבה ז' י"ג)*.

כָּללָו שֶׁל דְּבַר, הָאָדָם לֹא נִבְרָא בְּעֵבוֹר מַצְבוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה, אֲלֵא בְּעֵבוֹר מַצְבוֹ בְּעוֹלָם הַבָּא. אֲלֵא שֶׁמַּצְבוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה הוּא אֲמִצְעֵי לְמַצְבוֹ בְּעוֹלָם הַבָּא, שֶׁהוּא הַתְּכַלִּיתִי. עַל כֵּן תִּמְצָא מֵאֲמָרֵי חֲכָמֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָּה רַבִּים כָּלֵם בְּסִיגָנוֹן אֶחָד, מִדְּמִים הָעוֹלָם הַזֶּה לְמָקוֹם וּזְמַן הַהִכָּנָה, וְהָעוֹלָם הַבָּא לְמָקוֹם הַמְּנוּחָה וְאִכִּילַת הַמּוֹכֵן כָּבֵד. וְהוּא מִה שֶׁאָמְרוּ "הָעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמֶה לְפָרוֹזְדוֹר" (אבות ד' ט"ז), וְכִמוֹ שֶׁפִּתְּבַתִּי לְמַעַלָּה "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם... וּמָחָר" וְכו' (ערובין כ"ב א'). "מִי שֶׁטָּרַח בְּעָרֵב שַׁבָּת יֹאכַל בְּשַׁבָּת" (עבודה זרה ג' א'), "הָעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמֶה לְיִבְשָׁה וְהָעוֹלָם הַבָּא לַיָּם" וְכו' (קהלת רבה א' ט"ו). וְכֵאלֶּה רַבִּים עַל זֶה הַדֶּרֶךְ.

וְתִרְאֶה בְּאַמֶּת שֶׁכָּבֵד לֹא יוֹכֵל שׁוֹם בְּעַל שִׁכָּל לְהֵאָמִין שֶׁתְּכַלִּית בְּרִיאַת הָאָדָם הוּא לְמַצְבוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה, כִּי מִה הֵם חֵי הָאָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה? אוֹ מִי הוּא שֶׁשִּׁמַּח וְשָׁלוֹ מִמֶּשׁ בְּעוֹלָם הַזֶּה? "יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָּהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה, וְאֵם בְּגִבּוֹרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה, וְרַחֲבָם עֲמָל וְאוֹן" (תהלים צ"י). בְּכַמָּה מִיָּנִי צֶעַר וְחוֹלָאִים וּמִכְאוּבִים וּטְרָדוֹת, וְאַחֵר כָּל זֹאת – הַמּוֹת.

* בְּמַצֵּב הָאִידֵאלִי שֶׁל חַיִּים מֵאוֹזֵנִים וּמֵלֵאִי מִשְׁמַעוֹת, מִגִּיעַ אָדָם לְמַצֵּב כּוֹ כָּל אֶחָד מִפְּרִטֵּי הַחַיִּים שֶׁלוֹ "מֵתַעֲלָה". לְמַשֵּׁל, כִּשְׁאֲדָם אוֹכֵל מִתּוֹךְ כּוֹוֶנָה, בְּרִיאֹת וּבְמִינוֹן נִכּוֹן – הָאוֹכֵל עֲצָמוֹ הוֹפֵךְ לְהִיּוֹת חֵלֶק מִשְׁרַשְׁתֵּי הַמִּשְׁמַעוֹת; כִּשְׁאֲדָם נוֹהֵג בְּרִכָּב בְּתַנָּאִים וּבְכוֹוֶנָה הַנִּדְרָשֶׁת – הַנְּהִיגָה עֲצָמָה הוֹפֵכֶת לְהִיּוֹת חֵלֶק מִחוּוִּיּוֹת הָאֵין-סוֹף.

פרק א: בביאור כלל חובת האדם בעולמו

אחד מני אלף לא ימצא שירבה העולם לו הנאות ושלוח אמתית, וגם הוא – אלו יגיע למאה שנה כבר עבר ובטל מן העולם.

ולא עוד, אלא שאם תכלית בריאת האדם היה לצורך העולם הזה, לא היה צריך מפני זה שתנופח בו נשמה כל כך חשובה ועליונה שתהיה גדולה יותר מן המלאכים עצמם, כל שכן שהיא אינה מוצאה שום נחת ורוח בכל עינוגי זה העולם, והוא מה שלמדנו וזכרנו לברכה במדרש קהלת זה לשונם "וגם הנפש לא תמלא" – משל למה הדבר דומה לעירוני שנשא בת מלכים אם יביא לה כל מה שבועולם, אינם חשובים לה כלום, שהיא בת מלך. כך הנפש אלו הבאת לה כל מעדני עולם, אינם כלום לה, למה? שהיא מן העליונים" (קהלת רבה ו' ו'). וכן אמרו רבותינו וזכרנו לברכה "על פרחך אתה נוצר ועל פרחך אתה נולד" (אבות ד' כ"ב), כי אין הנשמה אוהבת העולם הזה כלל, אלא אדרבה מואסת בו. אם כן ודאי לא היה בורא הבורא יתברך בריאה לתכלית שהוא נגד חוקה ונמאס ממנה. אלא בריאתו של האדם למצבו בעולם הבא היא, ועל כן ניתנה בו נשמה זאת, כי לה ראוי לעבוד ובה יוכל האדם לקבל השכר במקומו וזמנו, שלא יהיה דבר נמאס אל נשמתו בעולם הזה, אלא אדרבה נאהב ונחמד ממנה. וזה פשוט.*

והנה אחר שידענו זה נבין מיד חומר המצות אשר עלינו ויקר העבודה אשר בידינו. כי הנה אלה הם האמצעיים המביאים אותנו אל השלימות האמיתית אשר בלעדם לא יושג כלל. ואולם ידוע כי אין התכלית מגיע אלא מכח קבוצת כל האמצעיים אשר נמצאו ואשר שימשו להגיעו,

* כאשר האדם אינו מחבר את מעשיו וחיייו אל הנצח – הללו הופכים להיות זמניים וחסרי משמעות. הניסיון למצוא סיפוק ואושר בחיי העולם הזה, בעת שעומדים בפני עצמם, נועד לכישלון – הן מצד הארעיות והן מצד השברירות שלהם. זהו השורש לתחושת העצבות, התלישות והבדירות שאנשים כה רבים חשים כיום, למרות העושר והשפע שאנו מוקפים בהם.

וּכְפִי בַח הָאֲמָצְעִים וְשִׁמוּשָׁם בֵּן יְהִיָּה הַתְּכֵלִית הַנּוֹלָד מֵהֶם, וְכֹל הַפֶּרֶשׁ קֵטָן שֶׁיִּמָּצֵא בְּאֲמָצְעִים תִּבְחַן תּוֹלְדוֹתוֹ בְּבִירוֹ וְדָא, בְּהִגֵּעַ זְמַן הַתְּכֵלִית הַנּוֹלָד מְקִיבוֹץ כָּלֶם כְּמוֹ שֶׁכְּתִבְתִּי, וְזֶה בָּרוּר.

מֵעַתָּה וְדָא הוּא שְׁהִדְקֻק שִׁידֻקְדֻק עַל עֲנֵן הַמַּצּוֹת וְהַעֲבוּדָה, מוֹכֵרָח שֶׁיְהִיָּה בְּתֵכֶלֶת הַדְּקֻדָּה, כְּאִשְׁרֵי יִדְקֻדְקוּ שׁוֹקְלֵי הַזָּהָב וְהַפְּנִינִים לְרֹב יָקָרָם, כִּי תוֹלְדָתָם נוֹלְדָת בְּשָׁלִימוֹת הָאֲמִיתִי וְהִיקָר הַנִּצְחִי שְׁאִין יָקָר לְמַעֲלָה מִמֶּנּוּ.*

נִמְצִינוּ לְמִדִּים, כִּי עֵקֶר מְצִיאוֹת הָאָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה הוּא רַק לְקִיָּים מַצּוֹת, וְלַעֲבוֹד, וְלַעֲמוֹד בְּנִסְיוֹן.

וְהַנָּאוֹת הָעוֹלָם אֵין רְאוּי שִׁיְהִי לֹא אֶלָּא לַעֲזֹר וּלְסִייעַ בְּלִבָּד, לְשִׁיְהִיָּה לֹא נַחַת רוּחַ וְיִישׁוּב דַּעַת לְמַעַן יוֹכֵל לְפָנוֹת לְבוֹ אֶל הָעֲבוּדָה הַזֹּאת הַמוֹטָלָת עָלָיו. וְאִמָּנָם רְאוּי לֹא שֶׁתִּהְיֶה כָּל פְּנִייתוֹ רַק לְבוֹרָא יִתְבָּרֵךְ וְשִׁלָּא יְהִיָּה לֹא שׁוּם תְּכֵלִית אַחֵר בְּכָל מַעֲשֶׂה שְׁיַעֲשֶׂה – אִם קֵטָן וְאִם גָּדוֹל – אֶלָּא לְהִתְקָרֵב אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, וְלִשְׁבּוֹר כָּל הַמַּחֲיוֹצוֹת הַמִּפְסִיקוֹת בֵּינֵנו לְבֵין קוֹנוֹ – הֵן הֵנָּה כָּל עֲנֵנֵי הַחֲזוֹמְרִיּוֹת וְהַתְּלֹוִי בָּהֶם, עַד שֶׁיִּמָּשֵׁךְ אַחֲרָיו יִתְבָּרֵךְ מִמֶּשׁ כְּבִרְוֹל אַחֵר אֲבֵן הַשּׁוֹאֲבֵת, וְכֹל מֶה שְׁיֻכַּל לְחֻשׁוֹב שֶׁהוּא אֲמָצְעִי לְקוֹרְבָה הַזֹּאת – יִרְדּוֹף אַחֲרָיו וְיֵאחָז בּוֹ וְלֹא יִרְפֶּהוּ. וּמֶה שְׁיֻכַּל לְחֻשׁוֹב שֶׁהוּא מְנִיעָה לָזֶה – יִבְרַח מִמֶּנּוּ כְּבִרְוֹחַ מִן הָאֵשׁ, וְכַעֲנֵן שֶׁנֶּאֱמָר "דְּבִקָּה נִפְשִׁי אַחֲרֶיךָ בִּי תִמְכָּה יְמִינֶךָ" (תהלים ס"ג ט'), בֵּינֵן שְׁבִיאוֹתוֹ לְעוֹלָם אֵינָה אֶלָּא לְתֵכֶלֶת הַזֶּה, דְּהֵינּוּ לְהַשִּׁיג אֶת הַקּוֹרְבָה הַזֹּאת בְּמַלְטוֹ נִפְשׁוֹ מִכָּל מוֹנְעִיָה וּמִפְסִידִיָּה.

* האמצעי להגיע אל המטרה המדוברת לעיל, להתענגות ולחוויות השלמות, הוא באמצעות הציוויים התורניים (הכוונה למכלול התורני – לימוד תורה, מצוות, תפילות, עבודת המידות וכו'). ככל שאדם יקפיד יותר בדקדוקיהם – כך יחוש יותר את תחושת האושר. זוהי למעשה מדרגת "הקדושה" שנגיע אליה בסוף הספר.

פרק א: בביאור כלל חובת האדם בעולמו

וְהָיָה אַחֵר שֶׁיִּדְעֵנוּ וְהַתְּבָרַר אֲצִלָּנוּ אֲמַתַּת הַכָּלָל הַזֶּה, יֵשׁ לָנוּ
לְחֻקּוֹר עַל פְּרָטִיו לְפִי מְדִיגוֹתֵיהֶם, מִתְחִלַּת הַדְּבָר וְעַד סוּפוֹ, כְּמוֹ
שֶׁסִּדְרָם רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יֵאִיר בַּמֶּאֱמָר שֶׁלּוֹ שֶׁהֵבֵאנוּ כָּבֵר בְּהַקְדַּמְתָּנוּ,
וְהֵם, הַזְהִירוֹת, הַזְרִיזוֹת, הַנְּקִיּוֹת, הַפְּרִישוֹת, הַטְּהָרָה, הַחֲסִידוֹת,
הָעֲנוּהָ, יִרְאֵת הַחֲטָא וְהַקְדוּשָׁה. וְעַתָּה נִבְאֵרם אֶחָד אֶחָד בְּסִיעָתָא
דְּשִׁמְיָא.*

סיכום

**מטרת החיים היא "להתענג על
ה'" – להרגיש הזדהות, שייכות
ומשמעות בכל רגע נתון (קדושה).**

**הדרך היא ב"מסילת הישרים" – תשעה
שלבים המובילים אל הקדושה.**

* לאחר שחידרנו לעצמנו את מטרת חיינו, נותר לנו לשרטט את
תשעת השלבים, שבנויים על דבריו הקדושים של רבי פנחס בן יאיר,
על מנת להגיע אל ההזדהות המוחלטת עם המשמעות האלוהית:
1. זהירות 2. זריזות 3. נקיות 4. פרישות 5. טהרה 6. חסידות 7.
ענוה 8. יראת חטא 9. קדושה.

דף תכל'ס להקדמה

המטרה: העצמת המשמעות בחיי

משימות

- הפנימו שהאושר מצוי במציאת המשמעות והערכיות בחייכם.
- נסו למצוא מהי המשמעות במעגלי החיים שלכם - בתחום המקצועי, המשפחתי, האישי (רצוי לכתוב זאת).
- חדרו לעצמכם שכל דבר שאינו מחובר למשמעות - כסף, מעמד חברתי, הנאות חומריות - הוא זמני ושברירי, ואינו מביא את האושר.
- קבעו זמן מסודר של חמש דקות ביום ללימוד תורני-אישיותי (מוסר).

פרק א: בביאור כלל חובת האדם בעולמו

דגשים אישיים

זהירות

פרק ב

בביאור מידת הזהירות

הנה ענין הזהירות הוא שיהיה האדם נזהר במעשיו ובעניניו, כלומר, מתבונן ומפקח על מעשיו ודרכיו – הטובים הם אם לא, לבלתי עזוב נפשו לסכנת האבדון חס וחלילה, ולא ילך במהלך הרגלו בעור באפלה.

והנה זה דבר שהשכל יחייבהו ודאי, כי אחרי שיש לאדם דיעה והשכל להציל את עצמו ולברוח מאבדון נשמתו, איך יתכן שירצה להעלים עיניו מהצלתו? אין לך פחיתות והוללות רע מזה ודאי! והעושה כן הנה הוא פחות מהבהמות ומהחיות אשר בטבעם לשמור את עצמם ועל כן יברחו וינסו מכל מה שיראה להם היותו מזיק להם. וההולך בעולמו בלי התבוננות – אם טובה דרכו או רעה, הנה הוא כסומא ההולך על שפת הנהר אשר סכנתו ודאי עצומה, ורעתו קרובה מהצלתו, כי אולם חסרון השמירה מפני העורון הטבעי או מפני עורון הרצוני, דהיינו, סתמת העינים בבחירה וחקץ, אחד הוא.

והנה ירמיהו היה מתאונן על רוע בני דורו מפני היותם נגועים בנגע המדה הזאת, שהיו מעלימים עיניהם ממעשיהם בלי שישימו לב

לְרֹאוֹת מֶה הֵם, הִלְהַעֲשׂוֹת אִם לְהַעֲזֹב? וְאָמַר עֲלֵיהֶם "אֵין אִישׁ נָחֵם
עַל רָעָתוֹ לֵאמֹר... כִּלָּה שָׁב בְּמִרוּצָתָם כְּסוּס שׁוֹטֵף בְּמִלְחָמָה" (ירמיה ח'
ו), וְהֵינּוּ, שֶׁהֵיוּ רוֹדְפִים וְהוֹלְכִים בְּמִרוּצָת הָרָגֶלם וְדֹרְכֵיהֶם מִבְּלִי שִׁנְיָחוֹ
זְמַן לַעֲצֹמֶם לְדַקְדֵּק עַל הַמַּעֲשִׂים וְהַדְרָכִים, וְנִמְצָא שֶׁהֵם נוֹפְלִים בְּרָעָה
בְּלִי רֹאוֹת אוֹתָהּ.*

וְאוֹלֵם הֵינָּה זֹאת בְּאֵמַת אַחַת מִתְחַבּוּלוֹת הַיָּצֵר הָרַע וְעֶרְמָתוֹ, לְהַכְפִּיד
עֲבוֹדָתוֹ בְּתַמְיִדוֹת עַל לְבוֹת בְּנֵי הָאָדָם עַד שֶׁלֹּא יִשָּׂאֵר לָהֶם רִיחַ
לְהִתְבוֹנֵן וְלְהִסְתַּכֵּל בְּאִיזָה דֶּרֶךְ הֵם הוֹלְכִים. כִּי יוֹדֵעַ הוּא שְׂאֵלֻלִי הֵיוּ
שָׁמַיִם לִבָּם כְּמַעֵט קֵט עַל דְּרֹכֵיהֶם, וְדָאִי שָׁמִיד הֵיוּ מִתְחִילִים לִינָחֵם
מִמַּעֲשֵׂיהֶם וְהִיתָה הַחֲרָטָה הוֹלְכָת וּמִתְגַּבֶּרֶת בָּהֶם עַד שֶׁהֵיוּ עוֹזְבִים
הַחֲטָא לְגַמְרִי. וְהָרִי זֶה מֵעֵין עֶצֶת פְּרָעָה הָרָשָׁע שֶׁאָמַר "תִּכְבֹּד הָעֲבֹדָה
עַל הָאֲנָשִׁים" וְכו' (שמות ה' ט'), שֶׁהִיא מִתְבּוֹנֵן שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ לָהֶם רִיחַ כִּלָּל
לְבִלְתִּי יִתְּנוּ לֵב אוֹ יִשְׁיִמוּ עֲצָה נִגְדוֹ, אֶלָּא הִיא מִשְׁתַּדֵּל לְהַפְרִיעַ לִבָּם
מִכָּל הַתְּבוֹנָנוֹת – בִּכְחַת הַתְּמִדָּת הָעֲבוֹדָה הַבִּלְתִּי מִפְּסָקָת. כֵּן הִיא עֶצֶת
הַיָּצֵר הָרַע מִמַּשׁ עַל בְּנֵי הָאָדָם, כִּי אִישׁ מִלְחָמָה הוּא וּמְלֻמָּד בְּעֶרְמִיּוֹת,
וְאִי אֶפְשָׁר לִימְלֹט מִמֶּנּוּ אֶלָּא בְּחֻכְמָה רַבָּה וְהַשְׁקָפָה גְּדוֹלָה.**

* הַבְּסִיס לְהַתְקַדְמוֹת הַמוֹסְרִית הוּא מַנִּיעָה וְזִהִירוֹת מִמַּעֲשִׂים
שְׁלִילִיִּים. עֲמֵדָה נַפְשִׁית שֶׁל מוֹכְנוּת וְדִרְיכוּת מִפְּנֵי סִכְנוּת. הַסִּיכָה
שׁוֹז הַמִּידָה הָרֵאשׁוֹנָה כַּמַּעֲלָה "מַסִּילַת הַיִּשְׂרִים" הִיא מִפְּנֵי שִׁזְהִירוֹת
מִן הַמַּזִּיקִים לָנוּ אֲמוּרָה לִהְיוֹת הָאִינְסְטִינְקַט הַבְּסִיסִי בִּיּוֹתֵר.
** עִם זֹאת, אֲנוּ מוֹצֵאִים אֶת עֲצֻמָּנוּ נוֹהֲגִים בְּשִׁאֲנוּת וּבְחוֹסֵר
זִהִירוֹת, מִפְּנֵי שִׁישׁ לָנוּ נְטִיָּה לְהִמְשֵׁךְ אַחֵר שֵׁטֶף חַיִּי הַיּוֹם-יוֹם
שֶׁמִּשְׁכִּיחַ מֵאִיתָנוּ אֶת אֲמִצְעֵי הַזִּהִירוֹת. הַתְּרַכּוּת הַפּוֹסֵט-מוֹדֵרְנִית
מִפְתַּחַת בְּשִׁלְבֵּי זֶה אוֹ אַחֵר אִידֵאלִיזְצִיָּה לְהַתְנַהֲלוֹת זֶה בְּאִמִּירוֹת בְּסִגְנוֹן
"כִּכָּה אֲנִי". כְּלוֹמֵר חוֹסֵר מוֹכְנוּת לְהַכִּיר שֶׁהָאִינְרִצִּיָּה שְׁבָה מִתְנַהֲלִים
חִינּוֹ הִיא שְׁלִילִית וְטַעוֹנָה שִׁנּוּי, אוֹ בְּמִילִים אַחֲרוֹת חוֹסֵר מוֹכְנוּת
לְדַחִיית סִיפּוּקִים.

הוא מה שֶׁהִנְבִּיא צוּחַ וְאָמַר "שִׁימוּ לְבַבְכֶּם עַל דְּרֹכֵיכֶם" (חגי א' ח').
וּשְׁלֹמֹה אָמַר בְּחֻמָּתוֹ "אַל תֵּתֶן שָׁנָה לְעֵינֶיךָ וּתְנוּמָה לְעַפְעָפֶיךָ הַנֶּצֶל
בְּצִבִּי מִיָּד" (כז') (משלי יד-ה'), וּחֻכְמֵינוּ זְכוּנָם לְבָרָכָה אָמְרוּ "כָּל הַשֵּׁם
אֲרֻחֹתָיו בְּעוֹלָם הָזֶה, זֹכֶה וְרוֹאֶה בִּישׁוּעָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא"
(מועד קטן ה' א').

וּפְשׁוּט הוּא שֶׁאִפְּלוּ אִם פָּקַח הָאָדָם עַל עֵצְמוֹ – אֵין בְּכחוֹ לִינָצֵל,
אֲלוּלִי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹזְרוֹ (קדושין ל"ב') כִּי הֵיכֵר הָרַע תִּקְיָה מְאֹד,
וּכְמֵאמֹר הַכְּתוּב "צוּפֵה רָשָׁע לְצִדִּיק וּמִבֶּקֶשׁ לְהַמִּיתוֹ ה' לֹא יַעֲזֹבֵנוּ"
(כז') (תהלים ל"ז ל"ב-ל"ג), אֲךְ אִם הָאָדָם מִפָּקַח עַל עֵצְמוֹ, אִזּוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא עוֹזְרוֹ וְנִצֹּל מִן הֵיכֵר הָרַע. אֲבָל אִם אֵינוֹ מִפָּקַח הוּא עַל עֵצְמוֹ
וְדַאי שֶׁהַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא יִפָּקַח עָלָיו, כִּי אִם הוּא אֵינוֹ חָס – מִי
יָחוּס עָלָיו? וְהוּא בְּעֵנֵן מֶה שֶׁאָמְרוּ זְכוּנָם לְבָרָכָה "כָּל מִי שֶׁאֵין בּוֹ
דִּיעָה אֲסוּר לְרַחֵם עָלָיו" (ברכות ל"ג א'). וְהוּא מֶה שֶׁאָמְרוּ "אִם אֵין אֵין
לִי מִי לִי" (אבות א' י"ד).*

הצעה מעשית: אני מציע להתחיל ליישם התנהלות זהירה ביחס
למכשיר שהוא כיום גורם מספר אחת לחוסר דחיית סיפוקים והוא
המכשיר הנייד שלנו! אין צורך להרחיב על הנזקים שהוא גורם לנו
מבחינת התמכרות, בזבוז זמן, צפייה בתכנים לא הולמים ושלל
נזקים נוספים. התקנת סינון בטלפון כיום, במאה העשרים ואחת, היא
הפעולה הראשונה והחשובה ביותר בפיתוח מידת הזהירות (שתשמש
לנו גם כמודל לתחומים נוספים). מצורף קישור לאתר שמסביר כל
מה שצריך לדעת בנוגע לסינון תכנים בכל סוגי המכשירים: <https://moked.org.il>

* המפתח להינצל מן השבי של אינרציית החיים הוא שילוב של
מודעות עצמית ופתיחות לתוכן על-אנושי. כלומר לימוד והפנמה של
תכנים תורניים מאפשרים לאדם להביט על חייו מבחוץ ולתקן אותם.

